

Гриценко Л.І., Капустюк О.М., Юрченко В.І. Конкурс-квест як технологія підтримки освітніх змін

Матеріал з PSYH.KIEV.UA -- Вісник психології і соціальної педагогіки

Юрченко В.І. - старший науковий співробітник Лабораторії психології спілкування, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, кандидат психологічних наук, доцент м. Київ, orcid.org/0000-0003-4378-9841

Гриценко Л.І. - науковий співробітник Лабораторії психології спілкування, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, orcid.org/0000-0002-0055-2185

Капустюк Олена Миколаївна, старший науковий співробітник Лабораторії психології спілкування, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, кандидат психологічних наук, доцент м. Київ, [Orcid: 0000-0003-4657-8556](https://orcid.org/0000-0003-4657-8556)

У статті розглядається питання соціально-психологічного забезпечення підтримки освітніх реформ педагогами, учнями та їх батьками. Запропонований конкурс-квест «Реформа – шлях до школи моєї мрії» як технологія формування позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій у закладах освіти.

Ключові слова: реформа освіти, Нова українська школа, педагогіка партнерства, громадська думка, конкурс-квест

COMPETITION-QUEST AS A TECHNOLOGY TO SUPPORT EDUCATIONAL CHANGE

The article deals with the issue of social and psychological support for the support of educational reforms by teachers, students and their parents. The competition “Reform - The Way to the School of My Dream” is proposed as a technology for forming positive public opinion about educational innovations in educational institutions.

Keywords: education reform, New Ukrainian school, partnership pedagogy, public opinion, competition-quest

Зміст

- 1 Постановка проблеми
- 2 Аналіз останніх досліджень
- 3 Мета статті
- 4 Виклад основного матеріалу
- 5 Перші висновки і перспективи подальшого дослідження
- 6 Список використаних джерел

Постановка проблеми

В Україні розпочалася реформа загальної середньої освіти – реалізація концептуальних засад «Нової української школи». Це передбачає структурні перетворення школи й оновлення змісту освіти, підвищення мотивації діяльності вчителя та орієнтацію на індивідуальні особливості кожного учня, виховання цінностей, автономію школи і сучасне освітнє середовище та ін. Водночас все це примножується ідеєю впровадження педагогіки, що ґрунтується на партнерстві між учителем, учнями і їхніми батьками, спілкуванні, взаємодії та співпраці між ними. Учителю має бути другом кожного учня, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії своєї дитини [5].

Реалізація принципів педагогіки партнерства (повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у стосунках, діалог – взаємодія – взаємоповага, розподілене лідерство, добровільність прийняття зобов'язань, рівність сторін і обов'язковість виконання домовленостей) залежить від усіх учасників освітнього процесу, проте провідна роль належить учителю. Саме від вчителя (класного керівника) залежить соціально-психологічний клімат у класі, мотивація навчання й активність учнів, зацікавленість батьків освітніми питаннями та їх участь у житті школи тощо.

Аналіз останніх досліджень

Проблема ставлення громадськості до освітніх інновацій та реформи освіти в Україні останнім часом привертає увагу науковців різних галузей знань: соціологів, психологів, педагогів, політологів. Так, в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України протягом 2015-2018 рр. було проведено моніторингове дослідження щодо особливостей відображення у громадській думці трансформаційних процесів в Україні, у тому числі і щодо освітньої реформи. Згідно отриманих даних рівень довіри до системи освіти в Україні коливається від 48,0% (2015 р.) до 47,2% (2018 р.), що засвідчує про відносну сталість цього показника, у тому числі незалежно від віку респондентів та регіону їх проживання [7, с. 89; 91]. Автори дослідження (М. Слюсаревський, М. Дворник, О. Гуменюк, Л. Черниш) виявили, що більше 70% респондентів загальнонаціональної вибірки вважають актуальною необхідність реформування української системи освіти і в першу чергу потрібно реформування загальної середньої освіти. Водночас лише третина опитаних респондентів позитивно оцінює хід освітніх реформ в Україні [7]. Також було виявлено, що однією з причин такого ставлення є недостатню поінформованість громадськості про реформи, які плануються і здійснюються сьогодні в освіті (51,7 – 59,6% респондентів на це питання відповіли «скоріше ні» і «зовсім ні» поінформовані) [там же]. Опосередковано це підтверджує і те, краще поінформовані про освітні інновації працівники освіти (вчителі і викладачі, керівники закладів освіти і відділів управління освіти, вихователі і методисти) вказують більш позитивне ставлення до окремих аспектів реформи освіти (дванадцятибальна система оцінювання, профілізація школи, дванадцятирічний термін навчання), що спостерігається впродовж усіх років моніторингу (2015–2018).

Інший напрям досліджень – пошук шляхів і розробка соціально-психологічних підходів до формування позитивної громадської думки щодо реформи освіти. Український психолог Г. Бевз запропонувала метод «Дослідження шляхом участі», яке застосовується для вивчення уявлень освітян про бажаний напрямок розвитку закладу освіти як очікуваного бачення та основи прогнозування її перспективного розвитку. Використовувалося напівструктуроване інтерв'ю, що було спрямоване на вивчення життєвих історій і бачення освіти у своєму житті та фокус-групи, у межах роботи якої учасники (працівники системи освіти) залучалися до відкритої дискусії про надії та мрії щодо закладу загальної середньої освіти в контексті реформ. Оцінка учасниками ефектів реалізованої методики здійснювалася засобом рефлексії та зворотного зв'язку в умовах групового обговорення. «Дослідження шляхом участі» було оцінено учасниками (слухачі курсів підвищення кваліфікації Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 87 осіб) як перспективне і таке, що посилює ресурси до перспективних змін; не розцінюється як часові затрати задля забезпечення дослідника експериментальним матеріалом, оцінюється екологічним методом позитивної взаємодії учасників, що посилює їхню активність у напрямку розбудови поля власної життєдіяльності та наповненості якості життя [1].

Останнім часом в освітньому процесі закладів освіти різних рівнів широко застосовуються технології (методи) квести. Термін «квест» (від англ. Quest - «пошук», «пошуки пригод») у 1970-ті роки був запозичений розробниками комп'ютерних ігор для позначення ігор, метою яких є рух по ігровому світу до якоїсь мети. Її досягнення стає можливим тільки в результаті подолання різних перешкод шляхом розв'язання завдань, пошуку і використання предметів, взаємодії з іншими персонажами. У 1995 р. в Сан-Дієго Берні Доджем і Томом Марчем була розроблена концепція веб-квестів, тобто квестів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій і мережі Інтернет. Веб-квест визначається Берні Доджем як «орієнтовна діяльність, де практично вся інформація береться з мережі Інтернет». У концепції Б. Доджа [Dodge, 1997] і Т. Марча [March, 1998] визначено, що квести призначені для розвитку в учнів і вчителів уміння аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію [9].

На сьогоднішній день Україні активно розробляються і використовуються квести в освітньому процесі з навчальними і дослідницькими цілями (О. Ільченко, І. Сокол, Т. Коваль, Т. Форсюк, О. Мішагіна, П. Щербань та ін.)

Мета статті

Мета статті – розкрити розроблений зміст Всеукраїнського конкурсу-квесту «Реформа – шлях до моєї мрії» як можливої соціально-психологічної технології для забезпечення ефективної підтримки реформи у сфері загальної середньої освіти вчителями, учнями та батьками.

Виклад основного матеріалу

Лабораторія психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України бере участь у Всеукраїнському експерименті «Формування позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій у навчальних закладах різного рівня».

На цьому етапі експерименту ми розробляємо і проводимо апробацію соціально-психологічних технологій формування позитивної думки до освітніх інновацій у закладах середньої освіти, зокрема шляхом запровадження в освітній процес педагогіки партнерства. Так, наприклад, на запрошення Кушугумського НВК – гімназії «Інтелект» Запорізької обл. наукові співробітники лабораторії провели майстер-клас «Досягнення партнерства в освіті шляхом участі». Учасниками були педагоги, учні та їхні батьки, які продемонстрували готовність до партнерської взаємодії як основи розбудови шляху до школи своєї мрії.

Зараз лабораторія розпочала Всеукраїнський конкурс-квест «Реформа – шлях до школи моєї мрії», головною метою якого є привернення уваги громадськості до освітніх інновацій шляхом запровадження соціально-психологічної технології забезпечення ефективної підтримки вчителями, учнями та їхніми батьками реформи у сфері загальної середньої освіти [6].

Основними завданнями конкурсу є: 1) Формування свідомої позиції педагогічної спільноти, учнів, батьків і широкої громадськості щодо значення та необхідності реформування загальної середньої освіти; 2) Привернення уваги педагогів, учнів і їхніх батьків до різних аспектів освітньої реформи та усвідомлення їх значущості для покращення якості освіти, навчання, виховання і розвитку учнів; 3) Забезпечення ефективної підтримки громадськістю реформи у сфері загальної середньої освіти; 4) Впровадження в діяльність школи педагогіки партнерства, підвищення активності всіх учасників освітнього процесу; 5) Виявлення та підтримка талановитої учнівської молоді, активізація їх творчого потенціалу.

Важливо, щоб основні концептуальні засади поетапного реформування «Нової української школи» були предметом обговорення в закладі освіти протягом тривалого часу та поступово привертало увагу якомога більше членів педагогічного і учнівського колективу, батьківської спільноти до змісту роботи членів команди – учасниці конкурсу. У зв'язку з цим нами запропоновано два етапи конкурсу:

I етап – відбіркові тури (вересень 2019 р. – лютий 2020 р.);

II етап – фінал та оголошення переможців (лютий – березень 2020 р.)

Для нас було важливо, щоб уже саме створення команди здійснювалося на засадах педагогічного партнерства, яке в подальшому має поглиблюватися і розширюватися. Тому умовами конкурсу передбачено, що учасниками конкурсу є команди закладів загальної середньої освіти з 10 осіб, з яких: 6 осіб – учні 5-11 класів, 2 особи – вчителі, 2 особи – батьки. Кількість команд-учасників від одного закладу освіти не обмежується. Для участі в конкурсі кожна команда має заповнити реєстраційну електронну форму за наданим посиланням та надіслати її до оргкомітету.

Одна з головних ідей конкурсу – активізувати партнерські стосунки всіх учасників освітнього процесу, налагодити творчу співпрацю вчителів, учнів і їх батьків. Тому в умовах конкурсу наголошується, що предметом оцінювання є результати **командної творчої діяльності**: звіти колективного виконання завдань обов'язково з кожного модуля; фото чи скановані зображення напрацювань команди (схеми, рисунки тощо), а також фото процесу спільного виконання завдань під час „мозкового штурму”, анкетування та інтерв'ю, проведення колективних шкільних справ та ін.

Для забезпечення ефективної роботи команди заклад освіти, від якого реєструється команда-учасник конкурсу, визначає координатора, який створює організаційні умови для виконання конкурсних завдань: надання приміщення для роботи команди, розмноження анкет тощо. Координатор не є членом команди.

Організовує роботу команди з виконання конкурсних завдань, відслідковує терміни виконання лідер, обраний командою.

На кожному етапі конкурсу команди опрацьовують один з аспектів реформування загальної середньої освіти України „Нова українська школа” (освітня реформа та її необхідність; освіта для життя; партнерство між учителем, учнем і їхніми батьками та ін.) До розгляду журі приймаються лише оригінальні колективні (командні) роботи, що відповідають умовам конкурсу.

Вимоги до робіт. Протягом відбіркового туру конкурсу в кінці кожного звітного періоду команди мають подати результати виконаних завдань: у програмах PowerPoint та Word, фото або скановані зображення – у форматі PDF, дані в таблицях Excel (якщо такі передбачено завданнями), – де відображено процес виконання завдань і кінцевий результат у вигляді документів, зображень та сторінок Презентації. Малюнки, передбачені завданнями, виконуються у довільній графічній, живописній формах олівцями, олійними, акварельними фарбами чи гуашшю. Фотографії чи скановані зображення цих малюнків додаються до звіту і надсилаються журі.

Кінцевим продуктом відбіркового туру конкурсу є презентація у програмі PowerPoint, яка готується під час останнього сьомого звітного періоду за результатами всіх попередніх напрацювань команди, надісланих до журі.

Критерії оцінювання конкурсних робіт. Конкурсні роботи оцінюються за такими критеріями:

- відповідність виконаних завдань тематиці;
- виконання всіх завдань (команда може перейти на наступну сходинку етапу лише після завершення всіх завдань попереднього модуля);
- активність та швидкість виконання;
- глибина розкриття питання, оригінальність підходу та влучність висловлювань;

- якість оформлення.

Для стимулювання активності, оперативності та командної згуртованості виконане завдання модуля і надіслане раніше на 5 днів отримує додатковий бал. У кожному модулі вказані також інші умови отримання командою додаткових балів.

Відбірковий тур Конкурсу-квесту (I етап) складається з 7 модулів і розрахований на 22 тижні роботи. Кожний наступний модуль із завданнями надсилається командам-учасникам конкурсу згідно з графіком, який заздалегідь оприлюднюється.

Модулі Конкурсу-квесту та їх тематика:

Модуль I. Реєстрація команди / команд від закладу освіти.

Модуль II. У цьому модулі команди мають зібрати й обговорити інформацію щодо поняття «реформа».

Модулі III-VI. У цих модулях команди мають зібрати й обговорити інформацію щодо запропонованих у завданні модуля конкретної позиції освітньої реформи. Модуль VII. Заключний

Визначення команд-фіналістів конкурсу здійснюється журі конкурсу команди-учасниці, що посіли перші 5 місць у відбірковому турі конкурсу, стають Лауреатами конкурсу.

Фінал Конкурсу-квесту (II етап) проводиться дистанційно через мережу Інтернет. Для участі у фіналі конкурсу Команди-переможниці готують подання у творчій формі (відеопрезентація) фінальної роботи I етапу і надсилають до оргкомітету конкурсу. Журі визначає роботи, що посіли I, II і III місця.

Нагороди. Всі учасники конкурсу нагороджуються відповідними Сертифікатами. Фіналісти нагороджуються Дипломами учасників конкурсу.

Для прикладу наведемо зміст модулю I «РЕЄСТРАЦІЯ КОМАНДИ / команд від закладу освіти» та рекомендації щодо його виконання і критерії оцінювання.

Кроки модуля

1.	Зібрати команду.
2.	Обговорити і прийняти принципи роботи в групі (необов'язковий крок, але рекомендуємо його).
3.	Назвати команду і сформулювати девіз.
4.	Заповнити реєстраційну картку команди.
5.	Провести анкетування (анкета додається).
6.	Оформити 1 і 2 сторінки Презентації.
7.	Відправити на електронну адресу журі реєстраційну картку команди, 30-40 заповнених анкет, дві сторінки Презентації.

ОПИС ЗАВДАНЬ

1. Зібрати команду (в одному закладі освіти може бути сформовано декілька команд, кожна з яких самостійно виконує ВСІ завдання).

Пояснення до завдання: необхідно створити команду з 10 осіб: 6 осіб – учні 5-11 класів (членами однієї команди можуть бути учні різних класів), 2 – педагоги, 2 – батьки. Команда обирає координатора, який забезпечує організаційні умови для виконання завдань Конкурсу.

2. Обговорення і прийняття принципів роботи у команді

Пояснення до завдання: Дотримання таких принципів буде добрим помічником у роботі команди:

Принцип 1. Приходити вчасно

Дисциплінованість важлива не лише щодо себе, а й до інших оточуючих нас. Свобода – це усвідомлена необхідність. Усвідомлена необхідність поважати право інших не втрачати час на очікування тих, хто приходить пізніше.

Принцип 2. Бути позитивними

Позитивне налаштування створює дружню безпечну атмосферу. Позитивне ставлення до себе і до інших веде до конструктивних рішень, запобігає конфліктам.

Принцип 3. Не критикувати

Відмінності у думках і позиціях часто вказують на різні точки зору на одну й ту ж саму реальність. Ніхто не знає істини, кожна людина знає лише її частину, при цьому частини ці різні. Але в суперечці ми схильні думати, що наша думка єдина, правильна і найкраща. Тому думка іншої людини повинна бути невірною, поганою і бути інакше не може. Ми також хочемо змінити позицію інших, хочемо, аби інші визнали нашу правоту. Така позиція передбачає лише дві оцінки: добрий – поганим, білий – чорний, нормально – аномально. Таке біполярне мислення призвело до того, що бути нормальним означає бути добрим і правим, а ненормальним – бути неправим і поганим. Ми настільки звикли до цього, що в кожному конфлікті хтось повинен бути «винним». Говорячи і вчиняючи так, ми забуваємо, що можливий ще і третій, четвертий шлях, вибір.

Принцип 4. Не перебивати, говорити по черзі, говорити недовго і нечасто

Дбаючи за свою свободу, не слід забувати про свободу і права інших висловлюватися в комфортній атмосфері (без галасу), встигнути це сказати і почути думку і позицію інших.

Принцип 5. Добровільність

Кожна людина має право виконати вправу або утриматися від її виконання.

Принцип 6. Персоналізація

Ми майже ніколи не маємо права говорити, що «всі діти...», «всі люди...», «всі жінки...», «всі чоловіки...». Для цього ми мали б опитати ВСІХ дітей, людей, жінок, чоловіків... і спитати, чи насправді вони так думають.

Дотримання цього принципу допомагає людині уникати стереотипів у своєму мисленні, мовленні, діях, а також виявити стереотипність в інших людях.

Принцип 7. Конфіденційність

Цей принцип стосується дуже особистої інформації, яка могла бути оприлюднена під час обговорення в групі.

Така інформація має залишитися лише у вашому колі і не виходити за її межі. Цей принцип стосується внутрішньої безпеки кожного й кожної.

Принцип 8. Чутливість (чуйність, сенситивність) до різноманітності

Команда може один раз ці принципи записати на великому аркуші паперу і кожного разу перед початком роботи у команді проговорити й прийняти їх, для цього ви можете використати одну з наступних вправ або вигадати свій варіант (ці вправи також допоможуть налаштуватися на робочу атмосферу у групі):

- повернути аркуш, щоб не було видно назви принципів, і спробувати пригадати їх у групі;
- витягнути згорнуті папірці, з надрукованою назвою якогось принципу, та пояснити його своїми словами, а команда спробує назвати цей принцип;
- те ж саме завдання, лише пояснити обраний принцип пантомімою, а команда спробує відгадати.

Також доцільно вести правило «відкритих долоньок»: якщо хтось із членів команди відчуває, що порушуються прийняті правила, він або вона піднімає відкриті долоньки і називає порушене правило.

3. Назвати команду і сформулювати девіз

Пояснення до завдання: для вибору назви та девізу команди ви можете використати такий метод як «мозковий штурму», але це має бути дві окремі вправи – окремо для назви й окремо для девізу.

Правила мозкового штурму:

- 1) беруть участь усі члени команди;
- 2) продовжується не менше 20 хвилин;
- 3) для коректності перебігу «штурму» потрібен ведучий, що нагадує правила, дає вступну інформацію, контролює дотримання правил, фіксує нові ідеї та підводить підсумки (може бути координатор);
- 4) перед початком «штурму» для «включення» активної діяльності корисно на короткий термін (1-2 хвилини) дати можливість учасникам зробити якісь несподівані веселі, розігріваючі фізичні дії (перереформувати меблі в аудиторії, поставити, наприклад столи у коло, щоб зручніше спілкуватися тощо);
- 5) під час «штурму» висувуються різні, найфантастичніші, найнесподіваніші ідеї;
- 6) ідеї оприлюднюються без зайвих розмірковувань і внутрішнього оцінювання їх реалістичності;
- 7) забороняється критикувати висловлені пропозиції, навіть якщо вони видаються зовсім неприйнятними;
- 8) учасники можуть розвивати вже запропоновані ідеї іншими членами команди;
- 9) ведучий стежить за розвитком ідей і „підкидає” нові;
- 10) обговорити висунуті ідеї та обрати назву команди і девіз ті, що подобаються УСІМ членам команди.

4. Заповнити реєстраційну картку команди

Пояснення до завдання: Заповніть за поданим зразком реєстраційну картку команди та обов'язково внесіть дані реєстраційної картки команди-учасника до гугл-форми за посиланням.

5. Провести анкетування серед вчителів, батьків і учнів

Пояснення до завдання: Роздрукувати потрібну кількість анкет, зібрати інформацію, сфотографувати або відсканувати заповнені анкети і відправити за електронною адресою (анкета додається). Від команди має бути надіслано 30-40 заповнених анкет: 15-20 анкет від інших учнів школи, 10 – від батьків і 5-10 – від вчителів вашого закладу.

6. Оформити 1-2 сторінки презентації

Пояснення до завдання: Оформити 1-2 сторінки Презентації (презентації у програмі PowerPoint) за зразком

7. Відправити матеріали модуля до оргкомітету за адресою

Критерії оцінювання I-го модуля:

Основний:

Виконані всі модульні завдання відповідно до тематики - до 10 балів;

Додаткові:

Вчасно зроблений модуль (команда вклалася в дедлайн) - 1 бал;

Робота зроблена раніше на 5 днів і більше - 2 бали;

Фото процесу виконання завдань - до 2 балів;

Максимальна кількість балів за модуль I - 15 балів.

Перші висновки і перспективи подальшого дослідження

Стартував I етап конкурсу, в якому зголосилися брати участь 10 команд із Волинської, Донецької, Запорізької, Луганської, Рівненської, Сумської, Чернігівської областей. Уже виконані завдання двох перших модулів. Перші результати (активність, звіти-презентації про виконану роботу, фото про співпрацю усіх членів команди) засвідчують зацікавленість учителів, учнів і батьків основними ідеями реформування загальної середньої освіти.

За результатами проведеного анкетування отримали перший контрольний зріз про ставлення всіх учасників освітнього процесу в школі (вчителі, учні та їх батьки) до різних аспектів реформи Нової української школи. Сподіваємося, що проведення конкурсу-квесту «Реформа – шлях до школи моєї мрії» буде сприяти формуванню позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій у закладах освіти.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі є вивчення ефективності впливу проведеного конкурсу-квесту «Реформа – шлях до школи моєї мрії» на формування позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій, запровадження педагогічного партнерства в закладі загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Бевз Г.М. Формування громадської думки щодо реформ методом «Дослідження шляхом участі» // Збірник наукових праць «Вісник післядипломної освіти». Серія «Соціальні та поведінкові науки» Вип. 8(37) 2019. 10-22. <https://doi.org/10.32405/2522-9931>
2. Ляшенко О. В. Використання web-квестів у навчально-виховному процесі. [Електронний ресурс]. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/proftch/32834.
3. Коваль Т.П., Форсюк Т.Р. Організація та проведення квесту в навчальному закладі: Методичний посібник. Рівне, 2018. 18 с.
4. Мішагіна О.Д. Використання квесту як засобу активізації навчальної діяльності учнів. [Електронний ресурс]. URL: . https://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34730/print/
5. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. К., 2016. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. ПОЛОЖЕННЯ про проведення Всеукраїнського конкурсу-квесту «Реформа – шлях до школи моєї мрії». [Електронний ресурс]. URL: <http://ispp.org.ua/2019/09/30/polozhenya-pro-provedennya-vseukra%20nskogo-konkursu-kvestu-reforma-shlyah-do-shkoli-moye%20mri%20%20197/>
7. Слюсаревський М.М., Гуменюк О.І., Дворник М.С., Черниш Л.П. СОЦІАЛЬНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ: особливості відображення трансформаційних процесів у громадській думці (2016–2018): Довідник / НАПН України, ІСПП. Київ, 2018. 261 с.
8. Сокол І.М. Веб-квест як інноваційний метод формування творчої особистості // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2013. №2 (9). С.28-30.
9. Сокол І.М. Квест: метод чи технологія? //Комп'ютер у школі та сім'ї. 2014. №2. С.28-31.
10. Щербань П.М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах: навч.посіб. К. : Вища школа, 2004. 207 с.

Отримано з

https://www.psyh.kiev.ua/%D0%93%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%BA_%D0%9B.%D0%86,%D0%9A%D0%B0%D0%BF%D1% %D0%BA%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82_%D1%8F%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%I
Категорії: Наукові праці | Вісник психології і педагогіки. Збірник наук. праць | Статті з психології | Для аспірантів | Для магістрантів | Для науковців | Для студентів | Лабораторія психології спілкування ІСПП | Наукові праці Юрченка В.І. | Наукові праці Гриценко Л.І.

- Остання зміна цієї сторінки: 13:27, 19 листопада 2019.